

Oponentský posudok dizertačnej práce Mgr. Vojtěcha Hodbodě: *Rozvoj mediální gramotnosti mladistvých prostřednictvím reflexe mediální zkušenosti*

Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií.

Ústředná téma dizertačnej práce – reflexia žitej mediálnej skúsenosti ako aspekt rozvoja mediálnej gramotnosti u mladistvých v kontexte školskej edukácie je aktuálna a nie je možné uviesť, že s ohľadom na jej viacdimeziálnosť a variabilitu doposiaľ dostatočne vedecky preskúmaná. Schopnosť reflexivity vlastných mediálnych zážitkov u dnešného mediálne pohlteneho, resp. presaturovaného jednotlivca predstavuje žiadanú kvalitu prednostne v prepojení s metakognitívnou schopnosťou sebaregulácie mediálnych vplyvov na vlastnú osobnosť. Pedagogické intervencie, ktoré podnecujú rozvoj tejto schopnosti v praxi mediálnej edukácie sú preto vítané a je potrebné ich oceniť, rovnako tak výskumné postupy, ktoré sa snažia povahu či úroveň jej rozvinutia v rámci alebo po intervencii diagnostikovať. Uvedené podtrháva samotný význam predloženej dizertačnej práce. Zároveň spôsobom ako autor uchopil tému na úrovni teoretickej i empirickej (v špecifikácii a realizácii kvalitatívneho výskumného dizajnu) práca dosahuje vysokú mieru originality.

Teoretické východiská problematiky

Dizertačná práca svojou štruktúrou vytvára konceptuálne zmysluplný celok, pre porozumenie vymedzeného problému skúmania sú zásadné kvalitne rozpracované teoretické východiská. Ako kľúčové teoretické rámce interpretácie pojmu „mediálnej skúsenosti“ autor zvolil teórie neskorej modernity, hlbokaj medializácie, mediálnej ekológie a mediálnej kultúry. V rámci originálneho postupu sa mu podarilo komplexnejším spôsobom objasniť povahu ťažiskového konceptu, ale aj centrálnu úlohu, ktorú zaujímajú mediálne prežitky v živote digitalizovaného jednotlivca neskorej postmoderny v konvergencii s inými aspektmi jeho reality. Predovšetkým hlboká medializácia sa ukázala ako platná paradigma vymedzujúca výskumný zámer a spolu s ďalšími uvedenými teoretickými rámcami umožňovala diverzifikovať aspekty mediálnej skúsenosti ako predmetu empirického skúmania.

V rámci objasnenia kľúčových termínov práce (cieľovej skupiny: mladistvých v období neskorej adolescencie, ich mediálneho života v hlboko medializovanej spoločnosti, mediálnej gramotnosti a nadradeného procesu mediálneho vzdelávania), sa autor venuje aj vývoju a súčasnému kvalitatívnemu zameraniu mediálnej gramotnosti (kap.1.2.3). V procese interpretácie cieľov rozvoja mediálnej gramotnosti správne uvažuje o potrebe zblížovania či „vyvažovania“ jej dvoch významných účelov - minimalizácie rizík a maximalizácie možných prínosov médií pre život človeka, resp. ochranárskej a posilňujúcej perspektívy. Zároveň tu je spochybňovaná „prehnaná ochraniteľnosť“ mladých pred médiami a prezentovaná pozícia, ktorá predpokladá vystavenie mladistvých potenciálne škodlivému obsahu, čo je vnímané ako príležitosť tomuto obsahu porozumieť (s. 38). Uvažovať o danej perspektíve znamená tiež reflektovať dôsledky, ktoré konfrontácia diverzných osobností a kategórií mladistvých s rôznorodými problémovými obsahmi či spôsobmi využívania médií v ich komplexnosti môže priniesť (nad rámec ich kognitívneho spracovania). Kedy je podľa autora oprávnené stanovovať rôznorodé obmedzenia, teda je prípustná ochranárska perspektíva, resp. kedy je vnímaná ochraniteľnosť mladistvých ako prehnaná? Kedy sa z potenciálne škodlivého obsahu v procese konfrontácie môže stať reálna ujma? Uvedené je možné poňať ako tému do diskusie. Zároveň

téma súvisí aj s koncepciami tzv. holistickej mediálnej edukácie, ktorú autor oprávnené obhajuje.

Výskum a metodológia

Ako bázu empirického skúmania javu predkladá autor unikátny výskumný dizajn. Za filozofické východiská objasňovania žitej mediálnej skúsenosti účastníkov prostredníctvom participatívneho akčného výskumu (vybranej vzorky 9 mladistvých českej strednej školy vo veku 15-17 rokov) bola zvolená konštruktivistická a subjektívne interpretatívna paradigma ako aj hermeneutická fenomenológia. Osobitne hermeneutickým postupom – reflexiou a interpretáciou písaných textov, ale aj za pomoci pološtruktúrovaných rozhovorov, sa podarilo identifikovať a dešifrovať jedinečné mediálne skúsenosti študentov (ponímané ako špecifický štruktúrovaný fenomén). Dôležitou súčasťou filozofie výskumu bolo tzv. skúsenostne reflexívne učenie s využitím cyklického reflexívneho modelu Kolba (1984), ktoré umožnilo vhodne prepojiť kombinovaný výskumný a pedagogický zámer intervencie. Adekvátne zvolený kvalitatívny prístup ku skúmaniu javu sústredený tiež okolo vlastnej skúsenosti „Mindful Inquiry“ výskumníka umožnilo jeho hlbokú reflexiu a získanie autentických výskumných dát, na zbere ktorých zároveň participovali samotní účastníci výskumu v roli „spoluvýskumníkov“. Opakované a dlhodobšie terénne intervencie v procese školskej výučby priniesli veľmi zaujímavé, užitočné a unikátne zistenia ohľadom ináč ťažko dostupných mediálnych skúsenosti študentov v podobe ich opísaných sebareflexií (VO1), ale tiež objasniť limity a príležitosti reflexívneho pedagogického prístupu pracujúceho so žitou mediálnou skúsenosťou mladistvých (VO2).

Aplikovaným postupom s načrtnutou filozofiou si autor prirodzene nenárokuje na zovšeobecnenie výsledkov výskumu, ale ich prenositeľnosť (s. 50). V akom zmysle by bolo možné uvažovať nad platnosťou výsledkov v iných situáciách? Je možné premýšľať o spoločných (typických) črtách štruktúrovanej mediálnej skúsenosti prenositeľných na ďalších študentov ako príslušníkov rovnakej generácie kohorty?

Formálna stránka

Práca po formálnej stránke spĺňa požadované kritériá vrátane korektného uplatňovania citačných pravidiel. Nachádzajú sa tu len drobné chyby v interpunkcii v zápisoch zdrojov v texte, určitou redundanciou je, že v nadpise 1.1.1 je uvedená aj mediálna ekológia, ktorá je ale v názve a ako samostatná téma aj súčasťou kap.1.1.2. V štruktúre sa určitým nedopatrením nachádzajú dve podkapitoly 1.1.1. Rovnako názov kap. 1.2 je v podstate totožný s názvom podkapitoly 1.2.3. Je potrebné oceniť vedecký štýl a reflexívny spôsob písania, ktoré sú na vysokej úrovni.

Ďalšie otázky pre doktoranda

1. Autor v rámci načrtnutia potenciálu ďalšieho výskumu v predmetnej oblasti uvádza určité výzvy pre implementáciu podobnej koncepcie „výskumu-vzdelávania“ do iných bežných učebných prostredí s vyšším počtom žiakov. Ako by bolo možné ho prispôbiť, aby fungoval aj v takýchto prostrediach?
2. Ako, podľa mienky autora, ovplyvní nastupujúci trend rozmachu generatívnej umelej inteligencie rozvoj schopnosti reflexie vlastnej (aj) mediálnej skúsenosti u mladistvých, a tiež pedagogické intervencie zamerané na jej podporu?

Výsledky a význam práce

Predložené dielo je možné označiť za významné a novátorské vo viacerých už aj vyššie uvedených oblastiach. Originalitu výskumu podtrháva jeho vymedzenie ako výskumno-vzdelávacieho charakteru. V práci sa podarilo netradične koncipovať a následne aplikovať reflexívny pedagogický prístup pracujúci so žitou mediálnou skúsenosťou mladistvých vo formálnej (školskej) mediálnej edukácii ako pedagogickú i výskumnú metódu zároveň; rovnako tak preukázať význam skúsenostne reflexívne pedagogického postupu v procese transformatívneho učenia a učenia o médiách, a to špeciálne s ohľadom na prínos takéhoto učenia pre samotných študentov a ich motivácie na učení participovať, zároveň neopomínajúc jeho limity. V tomto zmysle tiež oceňujeme preukázanie ako rozvoj mediálnej gramotnosti nie je izolovaný proces, ale je doprevádzaný rozvojom ďalších gramotností, v tomto prípade sa jednalo o reflexivitu, nielen vzťahujúcu sa na predmet mediálneho prežitku, ale ako všeobecnejšiu kvalitu, čo považujeme za obzvlášť významný prínos; zároveň to súvisí s objasnením potenciálu mediálnej edukácie pre všeobecnú edukáciu.

Špeciálne pozitívne hodnotíme pôvodné koncipovanie a objasnenie reality mediálnej skúsenosti mladistvých ako mnohovrstvového celku s dielčimi aspektami ako sú ambivalentnosť, dynamickosť, opakovaná mediálna skúsenosť, intimita či spirituálne aspekty. Predstavujú potenciál pre obohatenie teórie mediálnej edukácie a v aplikačnej rovine i jej praxe.

Autor zároveň predložil vlastný učebný plán tematizujúci pedagogické intervencie zamerané na zaujímavé, a tiež netradičné oblasti mediálnych skúseností študentov (špeciálne oceňujeme témy ako autoetnografický profil, vedomé scrollovanie na sociálnych sieťach ako mediálny zážitok, vlastná digitálna stopa), ktorý môže slúžiť ako model pre ďalšie pedagogické postupy.

Záver

Je možné vyzdvihnúť aktuálnosť a celkovú vysokú kvalitu diela, ktoré preukázateľne obohacuje stav vedeckého poznania v skúmanej oblasti. Predložená dizertačná práca má charakter adekvátneho vedeckého diskurzu, relevantným spôsobom riešiaceho vymedzený vedecký problém, pričom je možné konštatovať potrebný hlboký prienik do poznania a empirického preskúmania témy. Konštatujeme, že spracovaním práce doktorand preukázal vysoko rozvinutú schopnosť a pripravenosť na samostatnú vedeckú tvorivú činnosť.

Súhrnné stanovisko oponenta

Predložená dizertačná práca spĺňa požiadavky na uvedený typ kvalifikačných prác. Preto, za predpokladu úspešnej obhajoby, odporúčame udeliť Mgr. Vojtechovi Hodbod'ovi titul „PhD.“ v študijnom odbore Mediálne štúdiá.

V Bratislave, 25. júna 2024

Doc. PhDr. Viera Kačínová, PhD.